

Beschrijvinge ende verhael vande Victorie die sijn
 H. Excell. vercregen heeft / tegen den Vpand / opte

TIELSCHE HEYDE

by Turnhout / inden Jaere 1597.

1597.

Sijn Excell.
 treckt naer
 Turnhout
 om den vp-
 and te slaen.

Ne dat de Dooz-
 tige / Hooch-gebozen
 Prins Mauritz, Prin-
 ce van Orangien, Gra-
 ve van Nassau, etc. en
 de Ho. Mog. Heeren
 Staten dooz de wijt-
 beroemde Rithmees-
 teren Marcelis ende
 Paulus Bax, Gou-
 verneur van Bergen

opten Zoom / volcomentlicken aengedient en
 onderrecht waren / hoe dat den Grave van Va-
 rax dooz last vanden Crif- Hertoghe Albertus
 hem Legers wijse ghelogeert hadde met vier
 oude Regimenten Doetvolck / ende vijf Coz-
 netten van sijne beste Ruyteren / inde Vrijheyt
 van Turnhout: dat de selve met bequame mid-
 delenghenoechfacin te slaen souden wesen: so
 is den voornoemden Prince volghende de reso-
 lutie vande Ho. Mog. Heeren Staten in al-
 ler haest den 21 Januarij Anno 1597 uyt
 s' Gravelinge Hage verbrocht: en de 22 tot s. Geer-
 trayden-berge aengecomen: aldaer alle t' volck
 van Oorloghe (t'welck hy tot vier stede ten
 selven daghe daer te moeten wesen verschy-
 ven hadde) in ghetale omtrent de ses duysent
 Mannen / so te voet als te peerde / met voorts
 alle ander dingen tot synen aenslach noodich /
 baerdich bindende / so is hy s' anderen daegs
 in aller neersticheyt ende stilheyt met eender
 tochte gherepft tot in een Doorp Ravels ghe-
 naemt / gheleghen omtrent een myle aen dees
 syde de Vrijheyt van Turnhout / al waersijn
 Excell. sijn Ruytsch- volck een weynich heeft
 doen rusten. De Grave van Varax: Heere van
 Balançon, binnen Turnhout met vier Regi-
 menten voetvolck / en vijf henden peerden om
 graben liggende / als bobé geseyt is) so haest
 hy gewaerschoot is ghewerst vande comste
 sijnder Excell. soo naer by hem heeft in synen
 raedt best gebonden / metter haest inder nacht
 de waghnen mette baggagie te laden / ende
 die voorszende / in het aencomen des dages
 met het gantsche heyt te volghen / ende sich in
 seckerheyt nae Herentals te begeven. Desge-
 lijcx heeft sijn Excell. oock den 24 sich des
 morgens heel vroech van Ravels naer Turn-
 hout begheven / treckende althijt als het de
 bequaemheyt des veldts toe liet / in sulcke ee-
 ne ordere als volght.

De voorszocht hadde de Ruyterij / die alle
 groote Pistoletten ofte Sincroers voerden
 verdeelt in ses troupen: De twee eerste / be-
 staende elck van vier Coznetten / waren een
 stuck weegh vanden anderen gheschepden /
 doch besjden den anderen: ende wierde de
 rechte zijde aengevoert vande Heere de Gra-
 ven van Hohenlo / en de Grave van Solms.
 Een wijle daer nae volchden twee ander de-
 len / bestaende elck van dyp Coznetten / treck-

de ooc een weynich verschepte als de eerste /
 om by alle ghevalle tusschen hen te moghen
 ontfangen de voorsz / ofte ooc tusschen die te
 moge treffen. De tocht der Ruyterij wierde
 gesloten van sijn Excell. selfs / met de twee an-
 dere letste troupe / treckende oock als d' ander
 een weynich verschepte. Voetvolck was
 verdeelt in acht / te weten / strack na de Ruy-
 terij 2 Esquadrans oft schare benessens den
 anderen / daer naer drie / ende noch twee: alle
 oock so verschepten schaech wijse treckende /
 dat de voorsz alst pas gabe hen sonden con-
 nen voeghen tusschen de volghende / sonder
 scheuringhe vande ordere. Hier nae volchden
 de twee halve Coznetten ende de veldt- stuc-
 ken / tusschen de Ammunitie wagens / ghelept
 van het gewoonelick volck dien last hebben-
 de / ende ertelick ghetal van Boot- volck. Ach-
 ter volchde het laetste deel des Doet- volck /
 sluytende den gantschen tocht. Dit alles als
 voorsz is / wanneert de plaetse niet en verhin-
 dere / anders voechde sy heur opt bequaem-
 ste ende sekerste / nae goede ruytsch- ordere / nae
 de ghevalle der weggen ende wateren / ende
 voornamelick aen een byugghe / ofte een blon-
 dere tusschen Ravels ende Turnhout leggen-
 de. Sijn Excell. nu vooz Turnhout gecomen
 zijnde / ende de plaetse verlaten bindende / hont
 met raede der voorsz. Heeren / Graben ende
 andere Ruytsch- Oversten / naer de ghelegent-
 heyt der saecke die haer openbaerde / goet te
 wesen met de Ruyterij alleen in aller spoedt
 vooz uyt nae den vbandt toe te trecken / ende
 het meeste voetvolck te doen volgen. soo haest
 het doemlick wesen soude: en voorts het ghe-
 schut met sijnder toebehoorte / by de mole van
 Turnhout / telaten in bewaringhe van het
 achste deel der Doetknechten. Dit heeft sijn
 Excell. metter daet bestaen: maer bindende
 eenen smallen waterachtigen wegh niet ver-
 re achter Turnhout / die den vbandt met een
 deel volck beset hadde / heeft terstont daer na
 toe gesonden een deel Musquettiers onder het
 gebiedt vanden Ridder Fransois Vcer. waer
 by oock was Nicolaes vander Aa, Lieutenant
 vande Garde van sijn Excell. dese hebben de
 vbandt gedwongen den voorsz. wegh te ver-
 laten. Dien gepasseert zijnde / is sijn Excell.
 met het peerde volck terstont ghecomen op
 een vlack veldt / waer men den vbandt strack
 ontdeckt heeft / ende is hem in de voorsz. ordere
 ordere ofte slachtschickinge gebolghet.

Den vbandt vluchtende in deser voeghen:
 Dooz uyt nae Herentals was de bagagie / die
 ghevolght wierde van een deel Doet- knech-
 ten tot bewaringhe der selver / daer naer
 volghde het gheheele heyt / treckende in de-
 ser maniere: De Ruyterij was meest althijt
 vozen / te weten / Nicolaes Basta, Don Ioan
 de Cordua, Alonzo Dragon, Guffman, ende
 Grobbendonck: daer naer quamen de vier

Pij Regt.

Den vbandt
 neemt de
 vlucht nae
 Turnhout.

Op wat
 wijse dat
 de vbandt
 marcheerde.

Maniere
 vande slach-
 tzen ghe-
 bonden in
 marcheren
 by sijn
 Excell.

Regimenten boethnechten/ elck een wepnich vanden anderen verscheyden: het eerste het Hooch-Duytsche Regiment vanden Grabe van Suls, het tweede het oude Regiment van La Motte: waer ober nu was de Heere van Alschicourt: het derde het Regiment van la Barlotte: het vierde de Neapolitanen vanden Marquis de Trevico. Men heur rechte zijde quam somtijts twee Coznetten peerden/die als dan haer weder aen de sincke handt hielden/doch meest altijd bozen. Men haer sincke handt hadden sy gheboomte/en daer neffens het Kivierken dat van Tutnhout aff loopt. Het en lede niet lange sy en waren achterhaelt/maer mits de onbequaemheyt der wegen/ ende een waterachtige dellinge op de Heyde/ tusschen den vbandt en het volck der Heeren Staten wasser noch geen bequaemheyt den vbandt aen te treffen: dus trocken beyde de partijen een stuck weegs genoegsaem neffens den anderen. De Ridder Francois Veer met wepnich peerden ende een deel Musquettiers / hielden seer cloeckelick den vbandt van achter besich met schermutseren/hem alsoo ver hinderende nae synen wille te vluchten/ tot dat dese dellinghe eyndichde/ende de voorszreven Heeren de Graven van Hohenlo ende Solms, als wesen de voozste indē Tocht/merckende eē voozdeel van een hoochde die tusschen heur en den Grabe van Varax op rees/mitsgaders vzesende dat den vbandt eenen smallen weg vanden soude/daer sijne bagagie alreede in was/soo sloten sy met rade van sijne Excell. dat het meer als tijt was aen te vallen. Dus het teeckē gegeven zijnde/wendē sy heur gantsche oydze tot den vbandt toe/so dat de Heere Grabe van Hohenlo ende Solms, met vier Coznetten van Breda, quam ten staen vooz aen de recht sijde des vbandts/en die van Berghen op de Zoom aen't achterste Regiment des vbandts. Soo wierde op de Neapolitanen, als wesen de achterste/den eersten aenstoot gedaen by Marcelis Back ende sijns Broeders Compaignie: waer neffens oock tresten du Bois en Donck. De Graven van Hohenlo ende Solms, als wesen met de vier Coznetten van Breda recht aen het voozste Regiment des vbandts/ al waer hun des vbandts Kuyterie alreede hadde ghekeert/met meeninghe die van Bergen van besijden aen te vallen) hebben seer bequamelicken des vbandts Kuyterie den weg onderschept/ende die verdozjvende/ dzonghen voozt op het Regiment vanden Grabe van Suls aen / ende dat met alsulcken geweldt/ dat haer des vbandts Kuyterie met de proesve alleen hebben verghenoeghet: dies haer voet-volck verlatende/zijn t'samen gevlucht/ achter-latende de Coznette van Alonzo Dragon.

Die vanden Prince achterhaelt werden.

gnaat over de hoochde van Varax

Die sy aen vallen ende al vluchtende daer.

Den Grabe van Varax overlaghen/

(als geweldichlick van veel sijden bevochten) nam sonder ophouden de vlucht: doch meest te vergheefs/ als wesen aen d'een sijde omringht van de Kuyterie op een open belt/aen d'ander met het Kivierken ende sekerere gheboomten: soo datter wepnich inden enghen wegh om haer te salveren gheraken konden: in dier voeghen datter meer als twee dupsent op de plaetse verslaghen/ende wel boven vier hondert gebangen wierden / ende dit in soo cozten stont/ dat het voetvolck der Ho. Mog. Heeren Staten/ hoe haestich sy oock ghevolcht waren/niet wel te tijde comen en conde/ ofte de victozie was by de Kuyterie alreede verkreghen.

met twee dupsent van syn volck

Ter wijlen des vbandts ghevluchte Kuyterie qualijck wech conde/soo sloegen eenige kloecke onder haer weder met een Trompet allarm/ende quam omtrent veertich aengherent op die sy ongheschiedste saghen aen't plonderen/als oft sy een nieuwe charge hadden willen doen/ ende al overloopen / daer dooz een deel vande onerbarenste ende blootste vluchten/tot by haer volgende Doetvolck haer ghelatende als ofte sy die quamen haelen ende doen haesten. Den Prince Mauritz sach omme nae sijn Coznetten van reserve ofte te toevlucht te vergheefs/dies belaste hy alle de gevanghenen van sijn peert te wijcken:de welke vast baden om ghenade/roepende datter bloedts ghenoech ghestoet was om sijne victozie te eynden: hier dooz werden veel gevanghenen doozstecken/ende men wert doen ghewaer het ghebeek ende de faute vande Coznetten/die tot de reserve gheozdonneert waren/dooz het misverstant van Parker: ofte misnemen van sijn volck: Maer alsoo een pghelijck toe-liep nae den Prince Mauritz/ insonderhept Marcelis Back en Edmont, werdt vanden aankomenden vbandt bezeeft ende weder-staen / de welke terstont weder de vlucht nam.

Met twee allarm van de Spaensche Kuyterie.

Daer werden ghenomen 38 Daendelen/ ende de Coznette van Don Alonzo de Montdragon. De bagagie werdt eensdeels ghepilgeert/ende de doode ghenaeckt. Daer bleven doot ober de twee dupsent Mannen: de Boeren rappozteerden dat sy meer dan twee dupsent/twee hondert ende vijftich begrave hadden/hoe wel andere veel meer segghen: Daer bleeff den Obersten Lieutenant van Barlotte, ende meest alle de Capiteynen ende Officieren/maer seer wepnige vande Overwinders/ boven acht niet: waer onder den Rithmeester Donck tferdt van een quetsure gestozven is / ende Cabelliau, upt Vlaenderen.

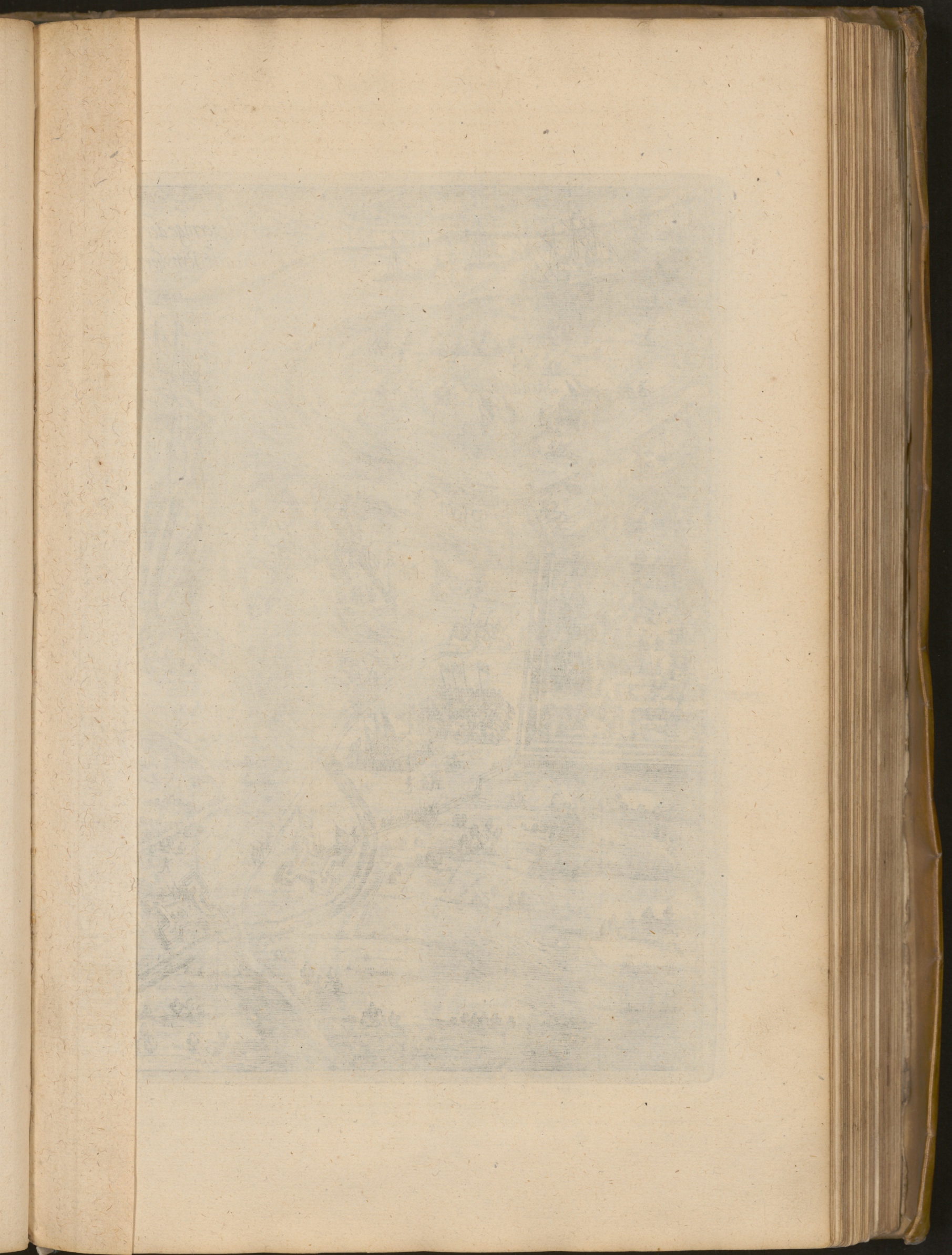
Het ghetal vande ober vrouwen Daendelen.

Dit was een heerlijcke victozie begaen met acht hondert Peerden oft luttelmeer / daer nochtans groote avontuer in was ghelegen/soo den vbandt cloeck ende voozsichtich hadde gheweest.

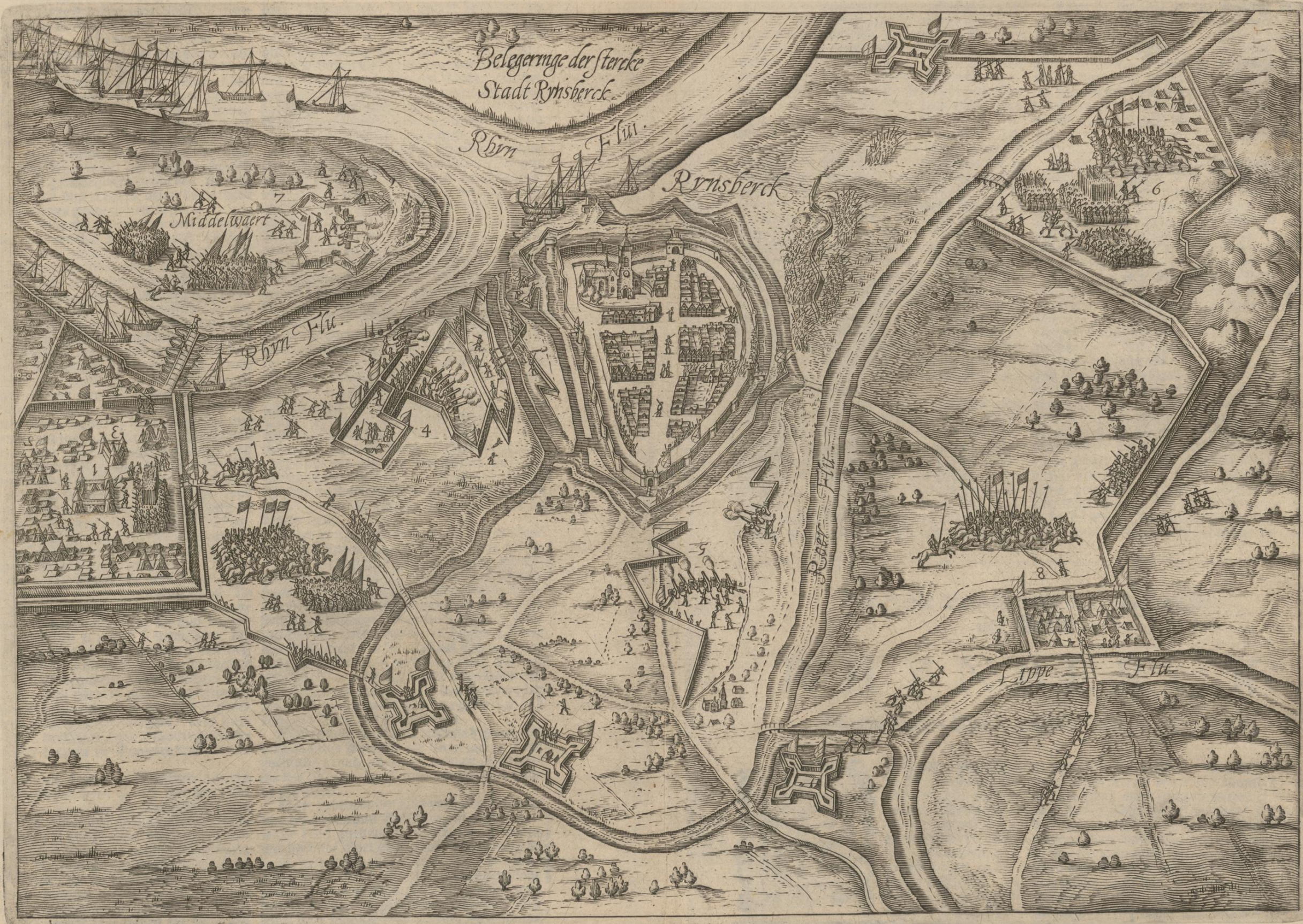
Daer gebeurde een sake verhalens weert/ van een Romeyns Edelman genaemt Septimo de Fabij ghehouden ghesproten te wesen upt het oude Edel gheslachte van Romen de Fabij, dese eenige authozitept onder de Italianen hebbende/ heeft totter doot ghewont onder de dooden ghelegghen/ende alsoo men hem de cleederen uptschudde/so voutimē noch leven daer inne/en so by een edel aensien ende wesen hadde/hoewel seer mismaeckt van sijn eygen ende der ander ver slagenē bloedt / so is hy dooz medelijden opgenomen/ende met een peert

Septimo de Fabij/Roman/ onder de dooden gebonden/ gene seu ende ontcomen.

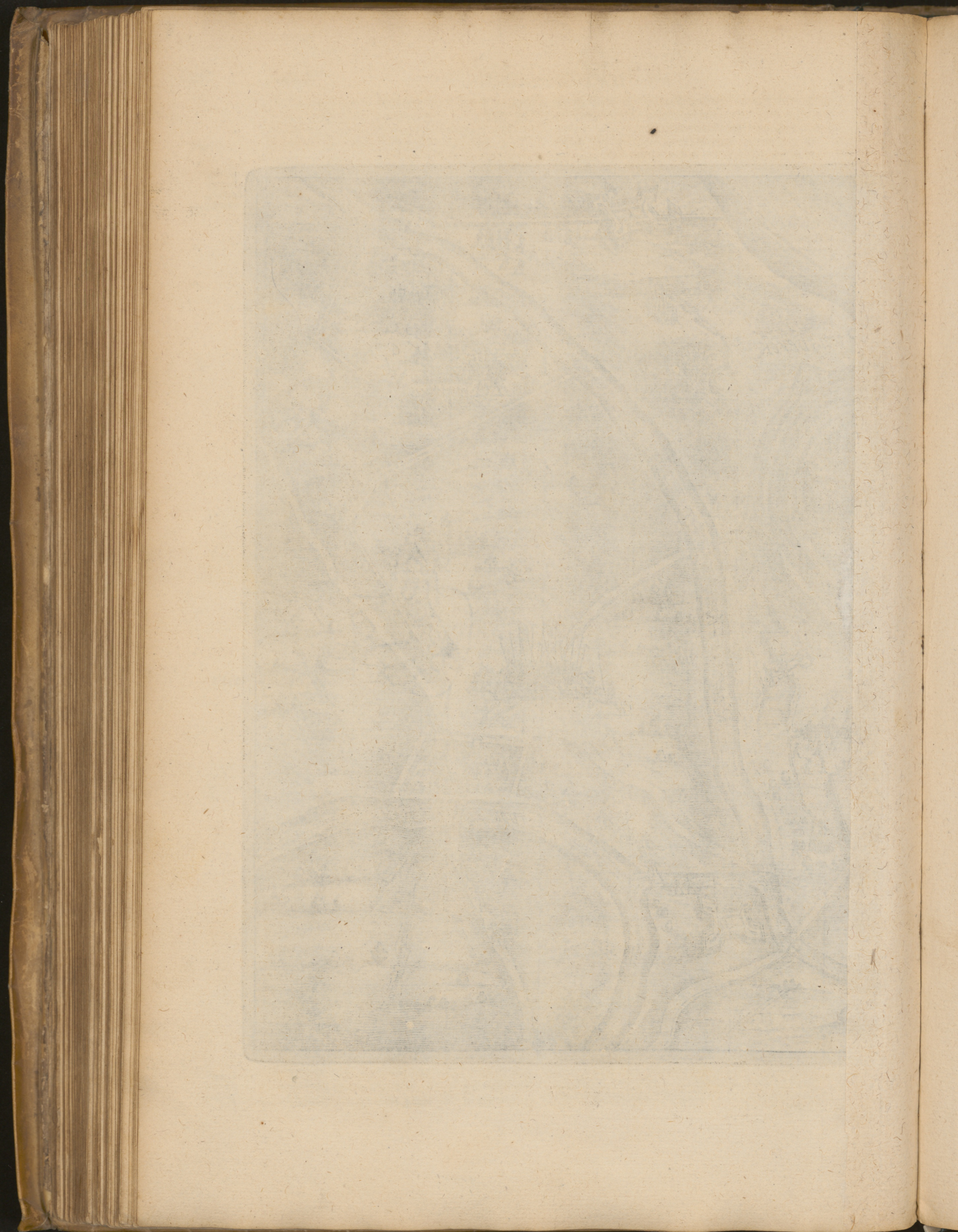

peert halfdoot/ wech geboert/ en wert noch van sijn wonden genesen/ ende soo betalende rantsoen/ is daer van gecomen.

Naem van eenighe ghevangenen vanden bypandt.

Daer waren wel vier ofte by de vyf hondert ghevangenen/ waer onder een jonghe Grabe van Mansvelt was/ oock mede Ieronimo Dentice Raedt van Varax, den Luptenant Cozonel vanden Marquis de Treviso, ende den Sergeant Maioz/ die naemaels ontliet/ ende werdt Anno 1602 van een Obersten Rosworni doozstecken in Hongarien. Vande gebangen stozven meer dan hondert vande guetsuren: desen slach aldus gheschiet wesende nam den Prince Mauritz sijnen afftreck nae Turahout, de vluchtige byanden latende nae Herentals loope/ daer geedzie hondert Man quamen/ behalven die te voozenmette baggagie gesonden waren. Het doode lichaem vanden Obersten den Grabe van Varax, wert sijnen Dienaers toegelaten by den Prince Mauritz/ nae Lier te voeren/ ende so nae Mechelen, daer hy sijn Hupsouwe cu veel kinderen hadde/ mede sendende eenen brief aende Doystelijcken Cardinael/ hem aenbiedende verlossinghe over de ghevangenen/ so hy quartier wilde houden. Maer also den Doystelijcken Cardinael hem niet haest en antwoorde/ so heeft den Prince Mauritz gedyecht die op te hangen/ ofte te verdriucken/ so hy die niet wilde rantsoeneren binne twintich dagen/ waer dooz de Doystelicke Cardinael/ dwong de Doyzen in Zabandt/ daer toe te contribuieren.

Den Grabe van Varax wert nae Mechelen gelycht.

Daer is gebleecken dat de Spiessen niet wel geplaciert/ maer in tocht ordze (in plaetse van slachordere) gebuyckt/ niet wel houden moghen tegen de furie van groote Pistolletten ofte Cinckroers/ diemen noemt Carabins/ die de Ruyterije van den Prince Mauritz voerden in dese tocht/ in stede van Lanciers: ooc wert bevonde dat het so waer niet en is den bypandt int velt te ontmoeten/ met goede ordere/ want soo daer ghebreck mochte sijn

van goede ordere (daer beel aen hanght) tselfde gebzack den Spacngiaerden meest/ twelc dese oude Regimenten in desen slach bewesen hebben/ niet wetende hoe sy haer wel slupten ende gesloten souden houden.

Die van Breda ontneimen den byant ses wagens met wapenen

Alsoo de Boeren vande Cielsche Depde alle de Wapenen die sy gebonden hadden nae den aenflach/ op het velt vergadert hadden/ en inde Kercke gebzocht/ so werden sy by die van Diek belast/ die tot haer te byngenen: maer als sy die op ses wagenen geladen hadden/ soo hebben die van Breda (zijnde daer van vermitticht) de selve doen halen/ en met geweldt binnen Breda doen bynghe/ den 23 february/ tot een meerder teecken haerder victorie/ als een Trophem.

De Graven van Hohenlo ende van Solms, metten Heer Ridder Veer/ diens paert onder hem geschoten wert/ ende Sidney, wert groote eere toe geschiedt van haer voozichtigheyt ende vroomheyt/ desgelijck de ander Ritmeesters en Obersten van manlicheyt en cloeckheyt/ namelijk Bax ende Edmont, met alle Bevelhebbere ende Soldaten.

Mauritz leger comt weder tot Turchout en wint het Casteel.

Het Leger is s'avonts tot ruste te Turnhout gecomen/ daer het gheschut ghelaten was/ s'anderdaeghs beschote sy het Casteel/ ende nae eenighe 8 oft 10 schoten/ hebben die vanden Garnisoen daer Capiteyn ober was vander Delft, dat ober gegeven by apppointement/ behoudende lijf ende goet. Het Casteel wel beset ghelaten sijnde is elck een weder na sijn garnisoen getrocken. Den Prince Mauritz is ober Geertrupdenberge geyest/ ende den achtsten dach van sijn vertreck weder inden Hage gecomen/ mede byngende 38 Vaendelen/ die hy aldaer dede ophanghen op de groete Sale/ met een Coznette der Ruyterije/ ende een Wanderoelle vande Soetelaers/ gelijckmen die ten hupdigen dage aldaer noch sie mach. Van welke Victorie in alle Stede Godt (die alleen alle eere toe comt) Almachtich geloost ende gedanckt werde.

Het eerste Beleghe ende overwinninghe der Stadt

R H Y N - B E R C K.

Gelegen aenden Rhijn/ geschiedt inden jaere 1597.

1597.

Der State Generael resolutie tot Velt te jec:

relijcke Excellentie/ ende de Raedt van State geresolbeert ende besloten/ noch desen Sommer/ hoe wel seer spade/ een Leger te velde te bynghe/ hebbende daer toe alle nootwendighe

ge ghereetschappe bereyt/ ende de Ruyteren doen wapenen op een ander maniere/ sonder Lancien/ ende gheordonneert te voeren de Carabins ofte lichte peerden/ een Roer drie voeten lanck: den anderen Pistolletten/ met een Roer van twee voeten lenghde/ ende voozts gewapent totten knien toe/ elck stuck ofte deel van Wapenen datter ontbeken soude/ op sekere verbeurten gestelt/ hare Peerden moesten wesen vijftien groote Mans palmen hooge/ ende dat sy al moesten Casacken dzage/ achtervolgende seker Placaet ende ordze tot dien eynde uptghegheven ende gedrukt. Den Raedt van State maecten staet/ dat den Leger drie hondert

De Ruyteren werden van wapenen becaandert.